

Zijt herbergzaam jegens elkander, zonder murmureeren.
1 Petr. 4: 9.

Het murmureeren wordt hier uit 1 Petr. 4: 9 en niet uit Phil. 2: 14 genomen, omdat het in den brief van Petrus tekenachtiger voorkomt.

Paulus schrijft aan de kerken van Philippis, gansch algemeen: „Doet geen ding met murmureering.“ Maar Petrus handelt van min welkome logeergasten, en zegt: „Zijt herbergzaam jegens elkander zonder murmureering.“

Om den zin hiervan te gevoelen, moet ge u indenken, dat er in die dagen bijna geen gebruik werd gemaakt van logement of hotel. In onzen zin kende men toentertijd zelfs die soort gasthuizen voor gezonden niet. Wie maar even iemand kende, ging altoos bij particulieren slapen, en alleen wie geheel verlaten stond sliep in de herberg.

Toen nu de belijdenis van het Kruis allengs haar zegevierenden intocht hield in de steden van het groote Romeinsche rijk, klopte elk Christenbroeder, die op reis moest, als hij niemand onder zijn vrienden of magen in zekere stad had, eenvoudig bij een lid van de kerk aan, toonde zijn getuigenisbrief of attestatie, en vroeg op dien grond opnemings in den kring, aanzitting aan tafel, en nachtrust.

Vooraf in steden, waar veel volk doortrok, werd dit voor de kleine kerk van zulk een plaats niet geringe last.

Eerst toen er nog maar heel enkele Christenen waren, ging dit nog als het vrome, aangename lieden waren, die aanklopten, vonden men dit zelfs een genot. Maar toen het getal Christenen niet den dag vernieuwde, en er bijna om den andere dag weer een, en weer een om nachtelijke aanklopte, en er onder die aanklopers soms slechtgekleede, min aangename, ook wel min bescheiden personen opdaagden, begon dat eendeloze herbergen te verdrieten.

Vandaar dat gedurig vermaan. In Rom. 12: 13: „Tracht naar herbergzaamheid.“ In 1 Petr. 4: 9: „Zijt herbergzaam jegens elkander.“ Zelfs wordt onder de verzoeken voor het kerkelijk ambt, en voor de dienende weduwen, in 1 Tim. 3: 2 en 3 Tim. 5: 10 en Tit. 1: 8 met name opgedoemd: „gaarne herbergende.“

Nu, men herbergde dan ook. Af wees men niemand. Zelfs zette men, als de binnenvaart kwam, een tamelijk vriendelijk gezicht. Maar eer hij binnen werd gelaten, en als hij niet bij was, dan moede men wel eens over het onvrage lastige van altoos die vreemde personen in huis te hebben. Ook liep het te hoog in de kosten, en waarvoor hoefde het ook? Hij had evenveel bij een ander kunnen gaan. Als hij nu maar niet te lang bleef. En dan hoopde men, dat... er eens rust zou komen van die eendeloze slier reizigers.

Men herbergde dan wel, maar murmureerende. Men herbergde niet gaarne.

Vooraf den Joden moet dat murmureeren in het bloed hebben gezeten. Wat hebben de Joden, toen ze uit Egypte optogen, niet eendeloos tegen God en tegen Mozes in de woestijn gemurmureerd.

Dat was dan geen openlijke ongehoorzaamheid. Ze volgden wel, en ze deden ten slotte wel wat hun gezegd was, maar als ze dan in hun tenten bij vrouw en kinderen waren, dan gingen ze zitten morren en knorren, en gaven hun hart in allerlei boos gemeesmuil luid.

En in Jezus' dagen was dit nog evenzoo.

Gedurig lezen we, dat de Joden „murmureerden onder elkander“; dat Jezus hen moest toeroepen: „Murmureert niet!“; en zelfs in zijn discipelen zat die Joodsche geest nog zoo diep in, dat ook zij meer dan eens door Jezus op murmureering betrappt werden.

Dit ligt bij de Joden voor een niet gering deel aan hun kleine macht over hun tong. Bijna elke aanroeping, die door hun hart trekt, klinkt in een monddelend naar buiten, en eer ze er om denken, geven ze aan hun nuchtheid of wrevel in een morrend of bitter woord luid.

Doch al is dat drukke praten ons minder eigen, toch wane daarmede niemand, dat deze Joodsche duivel er ook bij ons Christenen niet in zit.

Wat wordt er ook onder ons niet gemord en gemokt!

Reeds bij onze kinderen begint dat.

Dan zegt ge hun iets, maar ze hebben er geen lust in; en nu moeten ze wel, en ze doen het ook; maar, onderwijl ze heengaan, om het te doen, ziet ge hun lippen al bezig, om met gedempte stem te meesmuilen tegen uw gebod.

En nauwelijks zijn ze de kamer uit, of ze spreken in zichzelf allerlei dingen tegen wat ze doen moeten.

Op school weten onze onderwijzers er ook van te verhalen.

En op verderen leeftijd merken onze baren dit van hun knechts, onze vrouwen van hun dienstdieneren, onze officieren van hun soldaten, onze kapiteins van hun matrozen, soms ook merkt het de man van zijn eigen vrouw.

Dan is er plicht, maar aan zijn plicht heeft men geen lust, en als het nu toch moet, dan wil het gekrenkte ik zich tenminste wreken door zijn wrevel te toonen, en waar dit niet openlijk en niet luidkeels kan, daar doet men het dan binnensmonds, zoo half overloed, en slaat aan het murmureeren.

Eerst beproeft men het dan met tegenspreken. Blijkt het, dat dat niet baat of niet gaat, dan pruttelt men tegen. En als ook dat gestraft wordt, dan morst en mokt en pruilt men in zichzelf.

Dan murmureert men.

Nu zult ge ook in het beoordeelen van deze zonde billijk zijn.

Dat de Jood het eer en meer dan een ander deed, lag stellig voor een deel aan zijn temperament en aanleg. En zoo merkt ge ook bij uw kinderen wel onderscheid, dat het één kind er gedurig toe neigt, het andere bijna nooit, zonder dat daarom het zwigende kind altoos zoveel beter is dan het pruttelende.

Wie wijs is en menschenkenis bezit, zal ook bij zijn dienstbaren en ondergeschikten op dat verschil van temperament letten.

het niet over in het echte morren en mokken, God ziet het toch ook, als ge met een strak gelaat en op elkaar geklemde lippen morst in uw hart.

Ook hier zijn de uitgangen des levens in het hart, en de hoofdvraag voor den Kerner der herten is niet enkel of uw lippen zich bedwingen, maar ook of ge de wacht houdt over uw hart.

Al deze morrende uitingen komen toch uit niets anders voort, dan uit een ontevreden stemming in uw inwendigen mensch, en maar al te dikwijls komt ge er zoo toe, om niet maar tegen menschen, maar soms, hanger nog, tegen uw God te murmureeren.

Wel niet overluid, niet in morrende woorden, maar in de overleggingen, die ge inwendig houdt, en in den grondtoon van uw hart.

Dan voelt ge ook tegenover God, dat ge morst; dat er aan zijn wil over u geen verbinding en verwikken is; en ge doet het dan ook, en ge volgt; maar niet als een kind, dat in onbepaald vertrouwen zich overgeeft, maar als een slaaf, die rukt aan de keten die hem vasthoudt, en inwoelt tegen de overmacht waarvoor hij bezwijkt.

Er ligt in dat morren iets, dat hij het dier en niet bij den mensch thuis hoort.

Zie het maar aan een kwaadaardigen hond, die door zijn meester met de karkewats in zijn hok is gedreven, en nu zich wel rustig moet houden, maar inmiddels ligt te grommen en te brommen.

Ja, sterker nog, er ligt in dat morren iets, dat in de hel thuis hoort, waar alles volkomen aan God onderworpen is, omdat het zich niet meer verzetten kan, maar waar al wat adem heeft knarstend van woede te, en den Heilige.

Dat grommen van het dier en dat knarstend in de hel nu is bij u dat morren en murmureeren tegen elkander en tegen uw God.

Aldus blijkt dat het geloof werkeloos is, en dat ge wel nitwendig bedwingen maar niet inwendig overgeven zijt.

Wie acht geeft op zijn innerlijk leven, zal dan in dit murmureeren ook waarlijk geen kleine zonde zien, noch er over heen loopen, maar als hij er zijn ziel op betrappt, er over in boete vallen, zijn schuld voor zijn God belijden, en niet aflaten, eer ook over die zonde verzoeking gevonden is in het bloed van hem, die toen het geacht werd, zijn mond niet open deed, maar ter slachting geleid werd als een lam.

Wie murmureert tegen zijn ouders is geen kind meer, maar een dienstknegt. Wie morst tegen zijn meerdere is geen vrij man maar een slaaf. En wie murmureert gedachten tegen zijn God in zijn hart heeft, werpt zijn kindsgestalte weg en knijpt als een overwonneling, die nog woelt of er geen ontkomen is.

Dit nu zij in de eerste plaats gezegd tot de ontevredene naturen, aan wie dit in het bloed zit. Die altoos gemakkelijk en klagers over hun staat zijn, en nooit den blijden lach der tevredenheid en der dankbaarheid om de lippen laten spelen.

God is rechtvaardig en hij zal desulken ook naar hun temperament oordeelen, mits ze er tegen gestreden hebben, in dien tijd volgehouden, en in zijn kracht overwonnen hebben.

Vooraf geldt dit woord ook den tijdelijken murmureerders, die wel gewoonlijk tevreden voortleven, maar zoo hun buiten van genelijkheid hebben en hun tijden van opstandig ongelooft in hun hart.

Maar dan gaat dit woord ook uit tot u, die anders nooit morst, maar in oogenblikken, als God u hard slaat, en u diep wondt, en al uw hope teleurstelt, en een zoo bitter zwaar offer van u vergt, op eens uw geloof wankelen voelt, en nu een indink hebt, alsof uw bitter lijden uw morren, al ware het slechts voor een korte wijle, bij uw God wel verontschuldigt.

En toch dat is nooit zoo en kan nooit zoo zijn. De Heere is aan allen goed, en dengenen, die God liefhebben werken alle dingen mede ten goede.

Van Hem geldt het, dat Hij zich nooit vergist.

En daarom, tegen uw God op uw lippen of tegen uw God in uw hart te murmureeren is altoos een beleedigen van zijn eeuwige trouw.

KUYPER.

Amsterdam, 10 Febr. 1893.

Bedrogen uitgekomen.

Met het nieuwe bondgenootschap tusschen de Synodalen en Liberalen wil het nog maar niet best boteren.

Het is nu zes, zeven jaren oud, en toch loopt het nog niet.

En dat niettegenstaande het onder zoo gelukkige auspiciën reeds in 1886, tegelijk op politiek gebied en op kerkelijk terrein werd aangegaan, om korte jaren daarop publiek te worden.

Politiek makelaar was Dr. Bronsveld, die te Utrecht den zoen met het Liberalisme sloot, en Seyffardt op den voorgaand schoof, met wien men thans bij Oorlog zit. En op kerkelijk gebied deed Dr. Vos zijn makelaarsdiensten, gesceund door, en anderszins door Dr. Westhoff, die sinds zijn biezen pakte en naar Indië trok, en anderszins door Prof. Dr. J. H. Gunning, die sedert de Doleantie zoo slecht vond, en door Mackay als hoogleraar in Leiden werd benoemd.

Na liep het zoo de eerste wittebroodsweken tusschen de Liberalen en Dr. Bronsveld, en evenzoo tusschen de Modernen en Dr. Vos, nog zoo kwaad niet.

Lustig ging men, elk op zijn eigen terrein, aan het afmaken.

Om maar een enkel voorbeeld te noemen. Dr. Bronsveld, met zijn Liberalen, maakte Heemskerk c. s. voor de Tweede Kamer af, en zorgde, dat er Liberalen voor insteed kwamen. En Dr. Vos, met het moderne Provinciale Kerkbestuur, geholpen weer door de moderne Synode, zorgde dat mannen van het genre Dr. Rutgers als „Heidenen en Tollenaars“ buiten de heilige kerkdeur werden gezet.

Men droomde zich dan ook in Abrahams schoot, en toosste er met jubelzangen op, dat Dr. Kuyper nu zijn Sadowa en Moskou had gevonden.

De heeren waren, zooals men ziet, in de kerkhistorie niet best thuis.

Maar dat Sadowa vóór Moskou daargelaten, elacien, wat viel die nieuwe combinatie niet!

Tegen op politiek gebied aan Dr. Bronsveld, en tegen op kerkelijk gebied aan de modernen die voor hen hadden gespeeld. Want ja, het kabinet-Mackay viel, en het kabinet-Van Tienhoven-Tak werd onder luid hooze van de Vaderlander ingehaald, maar nauwelijks had dit Kabinet zijn electorale batterijen ontmaskerd, of de Utrechtse renegeaten riepen wee en ach over zoo boosaardige voornemens.

Nee, zóó hadden ze het niet bedoeld. En op kerkelijk terrein liep het niet beter. Daar kwam uit Londen bericht, dat Dr. Ternooy Apol te Londen was gestorven, en zijn stoffelijk overschot kwam naar Amsterdam over, en de „orthodoxe“ Dr. Barger hield een roerende toespraak aan zijn graf.

Vooraf, dachten de modernen, van een verzoenende keuse, als er voor Ternooy Apol een opvolger moest benoemen. Maar hoe bedrogen ook zij uitkwamen. Op het drietal zelf stond niet één moderne, en het geelacht der moderne predikanten te Amsterdam moet, tot gerechte straf voor hun vroeger exclusivisme, blijkbaar ulisterven.

Hierover nu is men in de moderne kringen slecht te spreken.

Berlage wordt stokoud, en is nooit een kracht op de kerk geweest. Laurillard was voor de modernen nooit zuiver op den graat, en had altoos nog van die ouderwetsche allures. Ter Nooy Apol was dan altoos nog de man, die het moderne vandaal hier, praktisch althans, hoog hield.

Daarom hadden ze thans zoo al hun hoop gezet op een man van talent, in de kracht van zijn leven, die er de verloopende firma weer eens flink bovenop kon brengen.

En terwijl ze nu nieuwsgierig over het hekje stonden te kijken, wie er als hun man komen zou, veramen ze opeens het fatale besluit, dat er van een moderne ganschelijk geen sprake is, en dat er in plaats van Ter Nooy Apol nog een „orthodoxe“ bijkomt.

Ons nu verheugt dit.

Om de zaak zelve voorreest, want de modernen hooren niet onder het kerkelijk vaandel, en ze hebben nooit anders gedaan, met de beste intentie, de kerk om koud brengen.

Maar ook omdat de modernen te Amsterdam in 1886 gespeculeerd hebben op de Doleantie, om er zelf bovenop te komen.

Wat ze toen het régime-Kuyper noemden, was hun nachtmerrie; en toen hebben ze (Ter Nooy Apol altoos uitgezonderd) hun moderne koppen bij de koppen der ethischen gestoken, om de Gereformeerden te Amsterdam, door allerlei onheilige kunstmiddelen, buiten de deur te zetten, hopen, dat het kiescollege dan welhaast modern zou zijn.

Dit is niet geschied.

En hiermede ontvingen ze niet anders dan hun verdiende loon.

Maar bovendien, het is ook volstrekt niet noodig, dat er moderne predikanten komen; want de modernen, die nog naar de kerk willen gaan, kunnen zeer wel meer dan één van de Synodale „orthodoxe“ predikanten aanhooren.

We spreken nu niet van Deetman en Geselschap, liefst zullen we zelfs geen namen noemen, maar er alleen aan herinneren, dat o. a. ook Prof. Chantepie de la Saussaye onder deze mannen nog altoos voor zóó zóó dunnetjes orthodox geldt.

Nu weet men bovendien, dat de ethische heeren op theologisch gebied almeer naar de modernen opschuiven, zoodat al het verschil tusschen deze „orthodoxen“ en deze modernen ligt in een eenigszins anders ingekleede mystiek van het religieus gevoel.

En als men nu bedenkt wat oude termen de modernen in hun eerste opkomst zelve opzettelijk bezigten om de mensliegt over te halen, dan is er geen reden denkbaar, waarom ze enkelen van die termen niet ook nu aanhooren zouden, als ze ze zich in de Synodale kathedraal neerzetten, met een immers deftig publiek, onder het gehoor van een prediker, die het hun heuch niet te bang maakt.

Kerkelijk heeft juist daarom het niet-beroepen van een moderne geen de minste beteekenis.

Of het moest dese zijn, dat de wilkeur op den troon is gekomen.

Niet meer een belijdenis, die uitmaakt wat in en wat buiten de kerk hoort; maar de opinie van een ethische coterie, die geheel naar wilkeur, en al opschuivend, buitensluit wat voor de Coterie geen wierook brandt, en inhaalt wat met haar dweeft.

De moderne er uit, maar erger dan Remonstrant en Socinian er in.

Een slak.

Er wordt naameking op gemaakt, dat er thans ook officieel namens de Gereformeerde kerken gesproken wordt van Zending onder Israël.

Dit doet de vraag rijzen: Moet men op alle slakken in zijn hof dadelijk zout leggen, of zijn er niet ook slakken, die van zelf dood gaan?

Natuurlijk staan we, wat de zaak aangaat, geheel aan de zijde van hem, die dezen onjuisten naam afkeurt. Ware het goed geweest, dan had men nooit anders moeten spreken dan van de zending onder de Joden.

Ook in Engeland spreekt men van de Jewish mission, in Duitsland van Judentummission, juist zoals ook onze vaderen altoos van zending onder de Joden gepraagden.

Ook in het gewone spraakgebruik zal niemand zeggen: Zending onder de Heidenen, Mohammedanen en Israëlieten, maar onder Joden en Heidenen.

In de kerkhistorie spreekt niemand van

de Israëlietisch-Christelijke strooming, die Paulus het leven verbitterde, maar van de Joodsche Christenen.

Men zegt niet: Daar is de Israëlietische buurt, maar: daar is de Jodenbuurt.

En wat alles afdoet, in de Heilige Schrift wordt de tegenstelling tusschen de belijders van den Christus en de belijders van den Thorah nooit gesteld als Christenen en Israëlieten, maar altoos als Christenen en Joden.

En teft waaraan dan ook het spraakgebruik in heel de gedoopte wereld zich heeft aangesloten, want in het spraakgebruik van alle talen spreekt de taalmakende gemeente niet van Israëlieten maar van Joden.

Ook onzerzijds is er daarom steeds op aangedrongen, dat men de naam van Israël in zijn geestelijke beduidenis zou laten staan, als uitdrukking: het volk van God in Oud- en Nieuw Verbond.

Just zoals we er ook steeds op aangedrongen, dat men van Roomschen, en niet van katholieken zou spreken.

Katholiek beteekent algemeen. En ook wij belijden in de XII Geloofsartikelen te gelooven ééne, algemeene, heilige, Christelijke kerk.

Door nu dezen naam van katholiek aan de Roomschen over te laten, drukken we feitelijk uit, dat bij hen de ware kerk is, en dat wij niet in de algemeene of katholieke kerk zijn.

Iets wat ongerijmd is.

Dat de Roomschen zelve hun kerk zoo noemen, is zeer begrijpelijk, wij zij hun kerk voor de eenige kerk houden. Onze kerken zijn in hun oog geen kerken, maar secten.

Hetzelfde hiërarchische begrip, dat ook in de Haagse Synode aan het woord was, toen ze sprak van de „eet der dolerenden“, wier Doop ze weigerde te erkennen.

Wil men spreken van Roomsche-katholieken, het zij zoo, mits men zichzelf dan ook Gereformeerde-katholiek noemt; want katholieke is een jegelijk, die beweert tot de ééne, algemeene kerk van Christus te behooren.

Te veel hechten we hier nu wel niet aan, maar het is toch beter, dat men op zijn spraakgebruik lette; en dat komt even beslist tegen den naam van katholieken voor de Roomschen, als van den naam Israël voor de Joden op.

Wij, Gereformeerden, maken er dus voor ons zelve aanspraak op, dat wij beslist katholiek zijn, en dat we beslist tot het Israël Gods behooren, en daarom is het altoos oppervlakkig en min juist, als men dien naam zonder protest aan anderen overlaat.

Naar nu de Joden zelve gaarne hebben, dat ze Israëlieten worden genoemd, laat zich begrijpen.

Ze beweren, en terecht, niet enkel uit den stam van Juda, maar ook ten deele uit den stam van Levi, en voorts in Aëb, Rusland en Polen ook uit andere stammen te zijn, en zoo achten ze het onjuist, om allen saam Joden te noemen.

Maar historisch gezien, is het dan nog dwazer zich Israël te noemen. Immers er waren sedert Salomos dood twee rijken van Juda en Israël. Van Juda, dat de tempel behield, en van Israël, dat de kalveren diende.

Waar nu te kiezen is, zal het toch altoos wel zoo eervol zijn, hen naar het betere Koninkrijk van Juda, dan naar het afvallige Koninkrijk van Israël te noemen.

Soortgelijk gebruik greep ook ten onzent plaats. Holland was maar één provincie en toch noemt heel de wereld ons Hollanders, ook al zijn we uit Utrecht of Gelderland herkomstig.

De Pruisen heeten Pruisen, ook al is Oost en West-Pruisen maar een zeer klein deel van het gehele Koninkrijk.

Men praat niet van Britten, maar van „Engelsche reizigers“, ook al zijn het leden uit Wales of Schotland.

Het noemen van heel een taal of volk naar een deel van dat volk, dat meer op den voorgaand trad, is dus niets ongewoons, noch iets amadelijks, en in zoover kan er ook niets vreemds in liggen, om de afstammelingen van al de stammen te noemen naar den Koningstam Juda.

Op het kruis stond niet: Koning van Israël, maar Koning der Joden.

Vat men dus den naam historisch op, dan is Israël zelfs een naam, die aanstoot geeft, en Joden de naam der eere.

Neemt men het daarentegen geestelijk, om uit te drukken het „volk van God“, dan is het noemen van de Joden's Israël rechtstreeksche verloochening van wat de Schrift ons leert, ingaan tegen onze Belijdenis, en van de Gereformeerde paden afdoelen op de paden van het Chillasme.

Dit echter bedoelen noch de Joden, noch de broeders van de Joodsche missie.

Onze landgenooten van Palestijnsche herkomst geven aan den naam Israël alleen daarom voorkeur, wijl de naam „Jood“, naar veler schatting, in niet al te beste reuk staat.

En onze broeders van de Joodsche missie hebben hun hieria ter wille willen zijn, om hen niet af te stooten, maar door een kleine voorkomendheid te winnen.

Dat dit hun niets geholpen heeft, is duidelijk.

Of ge u noemt missie onder Israël of missie onder de Joden, men blijft precies even vijandig tegen u over staan.

Dit kan ook niet anders.

En uit dien hoofde is het zeker een fout, om dien verkeerden naam toch te houden, en dal er weer iets gevorderd zijn, al men ook deze kleine verschrijving gecorrigeerd heeft.

Maar al is hier tegen o. i. niet veel in te brengen, toch schijnt het daarom niet noodzakelijk, om de broeders van deze missie in morst te stellen.

Dit zou noodig, beslist noodzakelijk en

onvermijdelijk worden, als ze principieel voor dezen naam opkwamen.

Dan toch zou men op Chillasme stuiten, en dat ware geen oogenblik te dullen.

Maar hiervan mag men deze broeders niet verdenken.

Wat ze ten deze deden, deden ze uit welwillendheid, om de Joden in te nemen. En, is dit zoo, dan komt die zaak van zelf wel op orde.

Dan gaan deze broeders ten laatste zelve inzien, dat correct ook in den naam te zijn, toch verkiezlijker is.

Ons althans is het niet wel denkbaar, dat over tien jaren die naam er nog zijn zou.

Over tien jaren is, ook zonder zout, o. i. deze slak al lang dood.

Grof.

Qui se fûche a tort zegt het Fransche spreekwoord, wat wij zeggen zouden: Wie zich boos maakt heeft ongelijk.

Nu, daar weet de Hervorming van te spreken.

Ze maakte zich toch niet alleen boos, maar werd zelfs grof.

Men oordele:

„Dr. Kuyper houdt in De Heraut de iasterlijke aantijging, dat de modernen hun Kerstfeestviering op de Zondagsscholen enkel als „reclame“ aanwenden, niet alleen vol, maar verscherpt zijn beschuldiging, door ze thans over heel hun Zondagsschoolwezen uit te spreken. Wat doet zij daardoor anders, schrijft hij, dan door misleiding (hijzelf eursiveert) vooral de lagere volksklasse naar uw kant trekken?“

En wat geeft hem de diertheid, dus te spreken?

Hij in, zegt hij o. a., zelf jaren lang modern geweest, en kent dus zeer goed het klappen van de moderne twee.

Nota bene!

Wat voor „moderne“ hij indertijd geweest is weten wij niet.

Hooveel jaren — evenmin.

Maar in elk geval, na den tijd dat hij een of ander modern dogmatiekje in zijn hoofd had, heeft het godsdienstig leven der modernen zich ontwikkeld, en die ontwikkeling heeft hij niet mee doorleefd. En als hij haar optreden van buiten af heeft gesignaleerd, dan blijkt uit heel zijn oordeelen, hoe hij dat heeft gedaan: als partijhoofd, die ook in andere doen en laten niet dan partijmaatregelen ziet.

Tegenover hem, die een vijf en twintig jaar geleden een tijdje „modern“ was, geeft onze ervaring, opgedaan terwijl wij al die jaren lang meeleefden met de modernen, ons de vrijmoedigheid te verklaren: gij geeft valsche getuigenis; gij laast wat gij niet kent. En met al uw praten, een kolom bijkans vol van uw blad, kunt gij dat niet goedpraten.“

We hebben met ons woord reclame, en dat wisten we ook wel, een gevoelig puntje bij de heeren modernen geraakt.

Met hun kerkhouden gaat het niet te best, maar met hun Zondagsscholen loopt het nog een vaarje, en nu kunnen ze het niet hebben, dat men hun eens duidelijk zegt, hoe weinig eerlijk ze eigenlijk in heel hun Zondagsschoolhouden staan.

Wat zullen ze nu doen?

Zich dat woord „reclame“ laten aanleunen, willen ze tot geen prijs.

Aantoonen, dat het niet waar is, kunnen ze niet, want ze weten uitstekend wel dat de Zondagsscholen van zeer orthodoxen oorsprong zijn, en dat zij deze slechts nabootsten. Ze weten opperbest, dat een moderne niets van het Kerstevangelie geloof en dus door zijn meevieren van het Kerstfeest een valsche rol speelt. En ze weten ook zeer goed, dat ze toch op Kerstfeest moeten meedoen, omdat anders zoo uitkomen, dat hun Zondagsscholen geen Zondagsscholen zijn, maar moderne propaganda-schooltjes onder orthodox stiel.

In die verlegenheid nu deed de Hervorming wat gewoonlijk doet, we er in zit en er niet uit kan, ze werd boos en grof.

Ergoer nog, ze werd ook in concreten sin oneerlijk.

Ze schreef toch, dat door ons gezegd zou zijn: De modernen houden die Kerstfeestviering op hun Zondagsscholen enkel uit reclame.

Ware nu dat woerdeke: enkel, van ons geweest, zoo hadden we metterdaad valsche getuigenis gegeven.

Maar zie, dat woerdeke, waarop hier alles aankomt, schoof zij er in.

Het is niet van ons, maar van haar.

Recensie.

Van Dachtels Bijbelverklaring is onder redactie van Ds. H. van Griethuyzen te Oosterwolde, een nieuwe druk verschenen, waarvan nu reeds het eerste